

Nieskażona ingerencją człowieka przyroda od zawsze interesowała ludzi – najpierw jako miejsce budzące respekt i grozę, niosące zagrożenie dla życia i zdrowia, którego źródłem były dzikie zwierzęta. Następnie, wraz z postępem zajmowania przestrzeni przez rolnictwo i inne działalności człowieka, dzikie miejsca zaczęły być coraz rzadsze, a przez to postrzegane jako cenne i warte zachowania, w efekcie stając się przedmiotem ochrony w prawie i programach publicznych. Obecnie, przywracanie dzikiego charakteru przyrodzie jest jednym z najprężniej rozwijających się nurtów publicznej ochrony przyrody, a znaczenie tego procesu dla społeczeństwa jest również dostrzegane na gruncie nauk społecznych. Istotne pytania stawiane na gruncie nauk społecznych, które podejmuje niniejszy projekt, dotyczą zakresu pożądanego i akceptowalnego poziomu „dzikości” i „naturalności” przyrody oraz znaczenia otoczenia przyrodniczego dla tożsamości społeczeństwa – umiejętności udzielenia odpowiedzi na pytanie, czym przyroda jest dla nas, oraz kim my się stajemy przez kontakt z przyrodą.

Celem projektu jest udzielenie odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób przywrócenie do środowiska wolno żyjących żubrów – największych z obecnie wolno żyjących ssaków w Europie – wpływa na postrzeganie roli przyrody dla miejsca zamieszkania przez społeczności lokalne. Realizacja tego celu wpisuje się w debatę naukową nad przywracaniem dzikiego charakteru przyrodzie i znaczeniem tego procesu dla społeczeństwa. Główne pytanie badawcze postawione w projekcie dotyczy więc tego, czy przywracanie dzikiego charakteru przyrodzie odbudowuje przywiązanie człowieka do przyrody, wpływając na sposób, w jaki ludzie definiują swoją tożsamość. Taki wpływ i jego pozytywne znaczenie dla społeczeństwa jest propagowany przez zwolenników przywracania dzikości przyrodzie aczkolwiek nie znalazł do tej pory szerokiego potwierdzenia w badaniach naukowych. Badanie wpływu reintrodukcji żubrów na społeczności lokalne w różnych regionach Polski przyczyni się do znalezienia odpowiedzi na to pytanie. W badaniach zostaną wykorzystane jakościowe i ilościowe metody, pozwalające na zrozumienie funkcjonowania żubrów w świadomości społecznej, obejmujące obserwacje uczestniczące, wywiady pogłębione oraz wywiady swobodne, a także przeprowadzone zostanie kwestionariuszowe badanie internetowe realizowane na losowej próbie mieszkańców gmin, na terenach których występują wolno żyjące żubry.

W odróżnieniu od wcześniejszych badań nad społecznymi aspektami reintrodukcji żubrów, niniejszy projekt oferuje bardziej rozbudowaną refleksję teoretyczną, korzystającą z dorobku nauk społecznych nad teorią miejsca, tożsamości oraz przywiązania do przyrody. Na gruncie socjologii środowiska, nowatorskie jest spojrzenie na relacje człowieka z przyrodą, której dziki charakter jest świadomie odtwarzany przez społeczeństwo. W historii ludzkości rola przyrody dla tożsamości ludzi miała charakter negatywny – to co naturalne stało w opozycji do tego, co jest społeczne – a rozwój cywilizacyjny odbywał się przez opanowywanie sił przyrody i podporządkowanie jej swoim celom. Świadome działania ludzi zmierzające do przywracania dzikiego charakteru naturze – w skali daleko wykraczającej poza skanseny i rezerваты przyrody – są więc ciekawym zwrotem w dziejach społeczeństwa, otwierającym pole do nowych badań socjologicznych. Głównym wkładem projektu w rozwój dziedziny nauk społecznych będzie wprowadzenie badań z zakresu socjologii środowiska do debaty dotyczącej świadomości związków człowieka z przyrodą oraz etycznej i politycznej debaty o roli i obowiązkach człowieka w kształtowaniu środowiska według swoich potrzeb. Tworzenie nowej rzeczywistości społecznej przez fizyczne tworzenie nowych – bardziej dzikich – ekosystemów jest otwartym polem dla debaty naukowej na socjologii, ale również istotnej debaty publicznej, do rozwoju której niniejszy projekt ma zamiar się przyczynić.